

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi İstanbul’unda Türk Makam Müziği Eğitimi

Ayşen KAYA KARABIYIK*

İstanbul’un Türkler tarafından alınmasından sonra devletin ekonomik ve toplumsal gelişimi, bir imparatorluk haline gelmesi, eski kültür merkezlerinin İstanbul’dan yönetilmesi ile Türk sanatında özellikle de musiki ilminde önemli ilerlemeler görülür. Türk saraylarında musikinin büyük bir önemi vardır. Osmanlı padişahları birçok musikişinası himayesine alarak bu sanatın gelişmesini ve ilerlemesini sağlamıştır. Türk Makam Müziğinin gelişmesini sağlayacak ve temelini oluşturacak değerli bilim adamlarının, bestecilerin, ses ve saz sanatkarlarının, musiki üstatlarının yetişmesinde bu sanatın uzmanları tarafından bilgi aktarımını sağlayacak eğitim kurumları büyük önem taşımaktadır.

Türk Makam Müziğinin meşk sistemiyle nesilden nesile aktarımında Mehterhane, Mevlevihane, Enderun, musiki esnafı loncaları ve özel meşkhaneler temel eğitim ve icra kurumu niteliği taşır.¹

Sultan II. Mehmed (Fatih, 1432-1481), Topkapı Sarayı’nda, II. Murad zamanında (1421-1451) kurulmuş olan *Enderûn* adı verilen saray okulunu geliştirerek bilim, sanat, İslâm ilimleri, kültür, politika ve askerî alanda çok yönlü eğitim veren, bir saray üniversitesi ya da saray akademisi niteliği taşıyan *Enderûn-i Humâyûn* okulunu kurar.² Padişah tarafından seçilen devşirme çocuklar Edirne, İbrahimpasha, Galata saraylarındaki okullarda yetiştirildikten sonra Enderûn’a yerleştirilir. Musikiye yeteneği olan çocuklar saz ve ses sanatkarı olmak üzere Enderûn’un *Meşkhâne* bölümünde eğitim alırlar. Burada musiki ilmi, ses ve saz eserleri repertuarının, icra üslûplarının kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan Türk musikisi geleneğindeki meşk sistemiyle usta hocalardan talebelere aktarılır, daha sonra bu talebeler Topkapı Sarayı’nda

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı

1 Cinuçen Tanrıkorur, *Osmanlı Dönemi Türk Müsikisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005, s. 22-32.

2 Tanrıkorur, *a.g.e.*, s. 30.

Fasl-ı Humâyûn'a katılır. Bu okulda Türk musikisinin önemli musikînasları, hanendeleri, saz sanatkârları yetişmiştir. Sultan İbrahim ve Sultan IV. Mehmed dönemlerinde sarayda bulunmuş, Enderûn'da 18 yıl santur çalmış olan Leh asıllı Ali Ufkî Bey (1610-1685?) sarayda çalınıp söylenen yüzlerce eseri notaya alarak iki defterde toplamıştır. Nota mucidi, musiki edvarı yazarı Dimitrie Cantemir (1673-1723) birçok besteyi notaya alarak yok olmaktan kurtarmıştır.³

Enderûn'da ayrıca musiki ile tedavi yapılan bir hastane bulunmaktadır. Ali Ufkî Bey 1665 yılında yazdığı ve saraydaki musiki yaşamını anlattığı, British Museum'da bulunan *Saray-ı Enderun* adlı İtalyanca eserinde bu hastane hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Enderûn-i Humâyûn, Türk musikisi alanındaki gelişimini ve verimini XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar sürdürür. 1908 yılında Enderûn Okulu kesin olarak kapatılır.⁴

Ayrıca cariyelerin musiki eğitimi aldığı harem meşkhânesi vardır. Burada da cariyeler ses ve saz sanatkârı olmak üzere usta hocalar tarafından meşk sistemi ile eğitilirler. Ayrıca bu cariyeler usta sazendeler ve hanendelerin evlerinde saray tarafından masrafları karşılanarak eğitim alırlar. Bu evlerde tanbur, kemençe, lavta, kanun, çeng, santur, ney, çöğür, def gibi sazlarla musiki meşklere yapılır. Bu şekilde pek çok kadın musikînas yetiştirilmiştir.⁵ Sultan IV. Mehmed zamanında yaşamış olan Reftar Kalfa (?-1700), Dilhayat Kalfa (?-1740), I. Abdülhamid'in kızı Esmâ Sultan (1778-1748), II. Mahmud'un kızı Adile Sultan (1826-1899), II. Abdülhamid'in kızları Naime ve Zekiye Sultan, Abdülmecid'in hekimlerinden İsmail Paşa'nın kızı Leyla Hanım (Saz) (1850-1936), II. Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan (Hamide Ayşe Osmanoğlu) (1887-1960), II. Abdülhamid'in mabeyincilerinden Faik Bey'in kızı Faize Engin (1892-1954) gibi birçok kadın musikînas yetişmiş, birçok eserleri günümüze ulaşmıştır.⁶

Askerî musiki yeniçeriliğe bağlı Mehterhâne-i Humâyûn olarak teşkilatlandırılmış, ilk olarak Fatih Sultan Mehmed zamanında kurulan Mehterhâne, II. Mahmud döneminde (1808-1839) Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla 1826'da kapatılmış ve 1827 yılında askerî bando kurulmuştur. Ali Ufkî Bey *Saray-ı Enderun* adlı kitabında Mehterhâne'nin meşk zamanları ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

(1) Mehterhane gün ışmadan bir saat önce ve gün battıktan bir buçuk saat sonra padişaha çalar, (2) Bayramdan önce yeni ay görüldüğünde Mehterhane çalar, (3)

3 M. Nazmi Özalp, "Osmanlı Döneminde Türk Musikisi", *Türk Yurdu*, Aralık 1999-Ocak 2000, c. 19-20, sy. 148-149.

4 Gültekin Oransay, "Santurcu Ali Beğ'e Göre XVII yy. Ortalarında Osmanlı Sarayında Musiki", *Millî Türkoloji Kongresi (I. İstanbul, 06-09.02 1978)*, 1980, s. 517-518.

5 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlılar Zamanında Saraylarda Musiki Hayatı", *Belleten*, 1977, sy. 161, s. 84-87.

6 Turhan Taşan, *Kadın Besteciler*, İstanbul: Pan Yayıncılık, 2000.

Padişah alayla saraydan çıkar ya da saraya girerken Mehterhane çalar, (4) Elçilere, padişah katında kaftan verilenlere ya da rütbe verilenlere Mehterhane çalar, karşılığında bol bahşış aldıkları olur, (5) Padişah kayıkla geziye çıktığında iki düdükçü ile nakkarecileri kürek çeken bostancılara destek olmak amacıyla çalar, gezi bittikçe padişah her bir musikiciye 3 Venedik akçası bahşış verir.

Buradan mehter müziğinin sadece askerî bir müzik olmadığı, aynı zamanda bir protokol ve merasim müziği olduğu anlaşılmaktadır.⁷

II. Mahmud döneminde Mehterhâne-i Humâyûn’un yerine 1827 yılında Türk ve Batı müziği alanında eğitim veren *Muzika-i Humâyûn* kurulur. İlk kez bando kurulur ve başına Fransız Mr. Manguel getirilir. Daha sonra yeni bir şef düşünülür ve 1828 yılında İtalyan besteci Giuseppe Donizetti (1788-1856) davet edilir. O yıllarda Enderûn faal durumda olduğundan talebeler de buradan seçilir. Donizetti Batı notasını öğretir. Donizetti’nin ölümünden sonra Necip Paşa göreve getirilir. Cumhuriyetin ilanından ve saltanatın kaldırılmasından sonra saray mızıkası ve Türk musikisi sanatkârları Ankara’ya nakledilerek Cumhurbaşkanlığı kadrosuna alınır. Daha sonra Batı musikisi bölümü “Cumhurbaşkanlığı Orkestrası ve Bandosu” olarak ikiye ayrılır. Türk musikisi sanatkârları “Cumhurbaşkanlığı Fasil Heyeti” adı altında uzun yıllar görev yapar.⁸

Osmanlı döneminde İstanbul’da tekkeler, özellikle de Mevlevihaneler (Galata Mevlevihanesi, Yenikapı Mevlevihanesi, Bahariye Mevlevihanesi, Kasımpaşa, Mevlevihanesi, Üsküdar Mevlevihanesi) Türk musikisi alanında yapılan bilimsel çalışmalar, birçok bestekâr, saz ve ses sanatkârlarının yetiştirilmesi bakımından bir nevi konservatuar niteliği taşımaktadır. Tekkelerde Türk musikisinin dini ve din dışı formlarında eserler veren Buhûrizâde Mustafa İtrî, İsmail Dede, Müsahip Ahmet Ağa, Zekâi Dede, Refik Bey, Tanburi Cemil Bey, Zekâizade Ahmet gibi birçok ünlü bestekâr ve bilim adamı yetişmiştir. Rauf Yekta Bey, Hüseyin Saadetin Arel, Subhi Ezgi Türk müziği kuramı bilgilerini Mevlevî şeyhleri Mehmed Celâeddin Dede, Mehmet Ataullah Dede ve Hüseyin Fahreddin Dede’den öğrenmişlerdir.⁹

XX. Yüzyılın Başları ve Cumhuriyet Dönemi İstanbul’unda Türk Musikisi Alanında Faaliyet Gösteren Kurumlar

Enderûn’un 1908 yılında kapatılmasının ardından musikişinaslar İstanbul’un çeşitli semtlerinde tanınmış hocaların evlerinde musiki toplantıları yaparlar. Bu evler bir konservatuar niteliği taşır. Hatta bazı evler “meşkhâne”

7 Ömer Tuğrul İnançer, “Osmanlı Musiki Tarihinde Tasavvuf Musikisine Bir Bakış”, *Yeni Türkiye*, Temmuz- Ağustos 2000, c. 34, sy. 701, s. 551-563.

8 M. Nazmi Özalp, *Türk Mûsikisi Tarihi I*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 58-62.

9 Özalp, *a.g.e.*, 111-122.

adı altında resmî izne bağlı olarak faaliyet gösterir.¹⁰ Bu sıralarda Türk musiki-sini öğretecek bir kuruma ihtiyaç duyulur. 1914 yılında Maarif-i Umûmiye Nezareti (Eğitim Bakanlığı) tarafından ilkokullar için hem Batı hem Türk musikisi eğitimini içeren bir program hazırlanır.¹¹

1914 yılında İstanbul'un o yıllardaki belediye başkanı Dr. Cemil Topuzlu'nun İstanbul'a getirdiği Fransız asıllı ünlü tiyatro ustası André Antoine idaresinde "Darü'l-Bedâyi-i Osmanî" adı altında musiki ve tiyatro okulu açılır. Bu okul İstanbul Belediyesi'ne bağlı olarak Şehzadebaşı'ndaki Türkiye'nin ilk apartmanı olan Letâfet Apartmanı'nda faaliyete başlar. Okulun adını Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bolayır koymuştur. Tiyatro bölümünün müdürü Reşad Rıdvan, musiki bölümünün müdürü ise Ali Rifat Çağatay'dır. Hocalarından bazıları ise Zekâizâde Ahmet Efendi, Leon Hancıyan, Abdülkadir Töre, Tanburi Cemil Bey, Zeki Üngör ve Zati Arca'dır. Okul ilk müzikli temsili-ni 12 Ocak 1916'da verir. Piyesten önce rast makamında eserler çalınır, oyundan sonra ise bir konser verilir. Konserin açılış taksimini Darü'l-Bedâyi mualimi Tanburi Cemil Bey yapar. Daha sonra Benli Hasan Ağa'nın Rast Peşrevi, Hamamîzâde İsmail Dede Efendi'nin Kâr-ı Nev'i, Hafız Post'un Rast Yürük Semâisi, Hacı Ârif Bey'in Rast şarkısı, Benli Hasan Ağa'nın Rast Saz Semâisi icra edilir. Okulun faaliyete başlamasından kısa bir süre sonra I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine Batı müziği bölümü kapatılır. Türk musikisi bölümü ise iki yıl daha çalışmalarını sürdürür ancak savaş şartlarının güçlüğü nedeniyle 14 Mart 1916'da kapatılır. Bunun üzerine dönemin ünlü musikîşinaslarından Abdülkadir Töre İstanbul'da bir musiki okulunun açılması gerekliliğini bir tasarı halinde Maarif Nezareti'ne sunar. Bu sıralarda Almanya'dan İstanbul'a konser vermek üzere bir müzik topluluğu gelir. Buna karşılık olarak Zeki Üngör'ün başkanlığında Almanya'ya gidilerek konserler verilir. Batı müziği icra düzeyi henüz gelişmiş bir durumda olmadığı için Almanlar tarafından bu konserler beğenilmez, ısrarla Türk musikisi örnekleri istenir. Böylece Abdülkadir Töre'nin musiki okulu açılması yönündeki talebi yeniden gündeme gelir. Bakanlık tarafından kız ve erkek öğrencilerin ayrı eğitim alacağı bir musiki okulunun açılmasına karar verilir. Dönemin ünlü musikîşinasları bu okulun kuruluşuyla ilgili toplantılar yapar. Okula, ilk başkanı olan Evkaf Nazırı Ziya Paşa tarafından "Seslerin Evi" anlamına gelen "Dârü'l-elhân" adı konur. 1917'de Sultan Reşat'ın "İrade-i Senniyesi" ile yürürlüğe giren "Musiki Ercümeni ve Dârü'l-elhân Talimatnamesi" ile Maarif Nezareti'ne bağlı ve yalnız Türk musikisi öğretiminin yapılacağı Dârü'l-elhân'ın kuruluşu bildirilir. Dârü'l-elhân'ın müzik komisyonunda Rahmi Bey, Udi Rifat Bey ve Bebekli Refik Talat Bey bulunmaktadır. Fevziye Caddesi'nde zükur (erkekler) ve inâsın

¹⁰ Özalp, *a.g.e.*, 63.

¹¹ Özalp, *a.g.e.*, 63.

(hanımlar) için iki ayrı konakta dersler başlar. Bir yıl sonra erkekler bölümü kapatılır. İsmail Hakkı Bey, Leon Hancıyan ve Zekâizâde Ahmet Efendi gibi hocaların eğitim verdiği hanımlar bölümü I. Dünya Savaşı’nın zor şartlarında kısa bir süre daha varlığını sürdürür.¹²

Dârü’l-elhân 1923 yılında yeniden yapılandırılarak faaliyete geçecektir. XX. yüzyılın başlarında İstanbul’da Dârü’l-elhân’dan başka bazılarının günümüzde de varlığını devam ettirdiği birçok özel Türk musikisi okulları açılmıştır. Önemli çalışmalar yapmış bazı kurumlar şunlardır: Darü’l Mûsikî-i Osmanî, Üsküdar Mûsikî Cemiyeti, Darü’l feyz-i Mûsikî, Darü’t talim-i Mûsikî, Terakkî-i Mûsikî Mektebi, Gülşen-i Mûsikî Mektebi. Darü’l Mûsikî-i Osmanî, 1908 yılında İstanbul’un Koska semtinde Şehzâde Ziyaeddin Efendi’nin himayesinde bir cemiyet olarak kurulmuş, 1912 yılında ise okul durumuna getirilmiştir. Bu cemiyetin üyeleri arasında Kanunî Hacı Ârif Bey, Udi Sami Bey, Kemanî Alekson Ağa, Muallim İsmail Hakkı Bey, Kemanî Kirkor, Leon Hancıyan, Neyzen Tevfik, Hacı Kirami Efendi, Arap Cemal, Hanende Hüsameddin Bey, Hafız Âşir gibi önemli musikişinaslar bulunmaktadır ve düzenli aralıklarla konserler verilmektedir. Darü’t talim-i Mûsikî’nin temelini oluşturmuş olan bu kurum, 1914 yılında Çemberlitaş’ta başka bir binaya taşınır, Balkan Savaşı yıllarında kapanır. Üsküdar Mûsikî Cemiyeti, 1918 yılında I. Ordu başmüfettişi Miralay Hacı Reşit Bey’in oğlu Telgrafçı Ata Bey (1876-1936) tarafından kendi evinin bir bölümünde faaliyet göstermek üzere “Anadolu Mûsikî Mektebi” adı altında açılır. 1919 yılında Darü’l feyz-i Mûsikî ile birleşerek çalışmalarına devam eder. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ismi Üsküdar Musiki Cemiyeti olarak değiştirilir ve 1934 yılına kadar varlığını sürdürür. 1939 yılında Yeni Üsküdar Musiki Cemiyeti adı altında faaliyete başlayana kadar çalışmalar üyelerin evlerinde sürdürülür. Çalışmalar, 1927-1985 yılları arasında Emin Ongan’ın (1906, Edirne-1985, Üsküdar) başkanlığında sürdürülür. 1976 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile kamu yararına çalışan bir dernek olduğu resmileşen kurum, Türk musikisi usul, solfej, nazariyat, edebiyat, repertuar dersleri ile öğretimini günümüzde de sürdürmektedir. Ali Rifat Çağatay, Hoca Ziya Bey, Udi Sami Bey, Klarnet İbrahim Efendi, Fuat Sorguç, Besim Şeref Bey, Selahattin Pınar, Zühdü Bardakoğlu, Osman Güvenir, Emin Ongan, Necati Tokyay, Halil Can ve daha birçok ünlü musiki sanatkârı bu cemiyette çalışmışlar ve Türk musikisinde önemli yeri olan birçok sanatkâr yetiştirmişlerdir. Darü’l feyz-i Mûsikî, 1915 yılında Ali Şâmil Paşa’nın konağında Edhem Bey tarafından kurulmuştur. Udî Sami Bey, Lavtacı Hacı Tahsin, Kemanî Naim Bey, Neyzen Cemil Bey, Hanende Edhem Nuri Bey gibi sanatkârların bulunduğu kurum, daha sonradan Üsküdar Mûsikî Cemiyeti’ne dönüşür. Darü’t talim-i Mûsikî, 1916 yılında Fahri Kopuz, Reşad Erer, Âmâ Nazım Bey ve

12 Özalp, *a.g.e.*, 66-74.

Neyzen İhsan Aziz Bey'in öncülüğünde İstanbul Şehzadebaşı'nda öğrenime açılır. Türk musikisi nazariyatı alanında Hüseyin Saadettin Arel ve Dr. Suphi Ezgi'nin de eğitim verdiği kurum, nota yayınları, plak ve konser çalışmaları bakımından birçok faaliyette bulunmuştur. 1931 yılında kapanan bu kurum daha sonra Fahri Kopuz tarafından yeniden açılmış, 1939 yılında faaliyetlerine son vermiştir. Terakki-i Mûsikî Mektebi, 1922 yılında Kanuni Nazım Bey ve Fahri Kopuz'un önderliğinde açılarak, bir süre Milli Eğitim Bakanlığının denetimi altında eğitim vermiştir. Bakanlığın emriyle 1927 yılında kapanmıştır. Gülşen-i Mûsikî Mektebi, Abdülkadir Töre tarafından 1925 yılında İstanbul'un Cerrahpaşa semtindeki bir evde açılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak öğretim yapılan ve düzenli aralıklarla konserler veren bu müessesese 1934 yılında kapatılmıştır. Bunların dışında İstanbul'un çeşitli semtlerinde Darü'l Mûsikî, Beşiktaş Mûsikî Cemiyeti, Zühre-i Mûsikî Cemiyeti, Mahfil-i Mûsikî, İttihad-ı Mûsikî, Kasımpaşa Nahiye Müzik Kolu, Kızıltoprak Mûsikî Cemiyeti, Eyüb Mûsikî Mektebi gibi tanınmış musikîşinaslar tarafından Türk musikisi eğitimi verilen birçok okul açılmıştır.¹³

Dârü'l-elhân 14 Eylül 1923'te Musa Süreyya Bey'in yönetiminde yapısında birtakım değişiklikler yapılarak ve belediyeye bağlanarak yeniden açılır. Batı musikisi bölümünde orkestra, keman, piyano, viyolonsel, flüt, şan, kompozisyon alanlarında eğitim verecek hocalar belirlenir. Zeki Üngör (1880, İstanbul-1959, İstanbul) orkestra şefi ve keman hocasıdır. Paris'teki öğrenimini yeni tamamlayan ve Halit Ziya Uşaklıgil tarafından gönderilen telgrafla Dârü'l-elhân'a Batı musikisinin ilave edildiğini, kendisine de piyano ve kompozisyon hocalığı vazifesinin verildiğini öğrenen Cemal Reşid Rey (1904, Kudüs-1985, İstanbul) İstanbul'a gelerek göreve başlar. Diğer Batı musikisi hocaları Macar Geza von Heggeyi (piyano), Edgar Manas Efendi (piyano ve armoni), Nezihe Hanım (piyano), Radelya (piyano), Muhiddin Sadık (viyolonsel), Kadri Bey (flüt), Madam Asuman (şan), Şerafettin Bey (şan), Braun (keman), Veli Kanık, Musa Süreyya Bey, Seyfi Asal, Sezai Asal, Ali Sezin ve Mesut Cemil'dir. Türk musikisi bölümündeki hocalar Nuri Duyguer (keman), Mustafa Sunar (keman), Kevser Hanım (keman), Sedat Öztoprak (ud), Hayriye Örs (ud), Faika Hanım (ud), Zehra Hanım (ud), Muazzez Hanım (kanun), Ziya Bey (santur), Refik Fersan (Tanbur), Faize Ergin (tanbur), Neyzen Emin Efendi (ney), Ruşen Ferit Kam (kemençe), Rauf Yekta Bey (nazariyat ve musikî tarihi), Hafız Ahmed Irsoy (dinî bilgiler ve usûl), Hoca Ziya Bey (teganni) ve Zahide Hanım'dır (teganni). Daha sonraları da kemani Reşad Erer ve tanburi Dürrü Turan öğretim elemanı olarak kadroya katılmıştır. Bu dönemde, Türk ve Batı musikisi şubelerinin ortak çalışmaları ve nota yayınları bakımından oldukça verimli faaliyetlerde bulunulur, düzenli aralıklarla birçok konserler verilir.

13 Özalp, *a.g.e.*, 74-80.

Ayrıca eski musiki eserlerinin tespiti ve muhafazası için yoğun çalışmalar yapılır. Yayınlanan notalar, kitaplar, 180 adet Türk musikisi eseri, Mevlevî âyinleri, ilâhiler, tevşihler, duraklar, Bektaşî nefesleri ve yapılan araştırmalar Türk musikisinde önemli bir yer tutmaktadır. 1924 yılından itibaren *Darülelhan Mecmuası* yayınlanmaya başlar. 1889 yılından itibaren gazetelerde ve dergilerde musiki makaleleri yazmaya başlayan, Dâr’ül-elhân’ın Türk musikisi nazariyatı ve tarihi konularında öğretim üyeliği yapan Rauf Yekta Bey, Paris Konservatuarı profesörlerinden Albert Lavignac’ın kurucusu olduğu *Encyclopédie la da Musique et Dictionnaire du Conservatoire (Musiki Ansiklopedisi ve Konservatuar Lügatı)* adlı dünyaca ünlü ansiklopedinin 1922 basımlı birinci kısmının 2945-3064 sayfaları arasındaki Turquie başlıklı bölümü Fransızca yazarak Türk musikisinin bilimsel yönünü Türkiye’nin yanı sıra bütün dünyaya göstermiştir. Türk musikisinin kurallarını bilimsel bir çerçevede içerisinde sunabilmek için 1924 yılında *Türk Musikisi Nazariyatı* adlı kitabı yayınlamaya başlar.¹⁴

Dârü'l-elhân’ın çalışmaları, konserleri, araştırmaları halk ve yayın organları tarafından büyük bir ilgi ve beğeniyle takip edilmektedir. Bütün bu gelişmeler yaşanırken 9 Aralık 1927’de beklenmedik bir uygulamayla, Maarif vekili Mustafa Necati Bey’in emriyle Milli Eğitim Bakanlığının denetiminde bulunan bu okuldan ve bütün özel musiki okullarından Türk musikisi eğitimi kaldırılır. 22 Ocak 1927’de Dârü'l-elhân’ın adı yeni bir yönetmelikle “İstanbul Belediye Konservatuarı” olarak değiştirilir ve Musa Süreyya Bey’in başkanlığında, Rauf Yekta Bey ile Zekâizâde Hafız Ahmet Irsoy, Udi Rifat Çağatay’dan oluşan “Türk Musikisi Tasnif ve Tespit Heyeti” bölümü öğretim yapılmaması şartı ile klasik eserlerin tespiti ve notaya alınması görevi verilerek faal kalır. Alınan karara göre okul konservatuar haline gelene kadar İstanbul Belediyesi’ne bağlı kalacaktır ve programın adı bakanlık tarafından belirlenecektir. Şehzadebaşı’ndaki konakta “Türk Musikisi Tasnif ve Tespit Heyeti” tarafından sürdürülen çalışmalarla ulusal ve uluslararası yayınlar yapılır, Zekâi Dede Külliyyatı, Mevlevî Ayinleri, Dr. Suphi Ezgi’nin beş ciltlik Türk Müziği kitabı, fasıl notaları yayınlanır, birçok klasik eser notaya alınır ve bu eserler konserlerde icra edilerek plaklara kaydedilir. Bu plaklara Hafız Yaşar, Hafız Osman, Hafız Kemal, Münir Nurettin Selçuk, Neyzen Tevfik gibi dönemin meşhur ses ve saz sanatkârlarının icraları kaydedilir. Tanburi Cemil Bey’in plakları yeniden bastırılır.¹⁵

1940 yılında Türk musikisi alanında önemli konserler veren ve Darü'l-Bedâyi zamanında da faaliyette bulunan İcra Heyeti İstanbul Tepebaşı’ndaki binada yeniden kurulur. İcra Heyeti 1944 yılında kadrolu bir yapıya dönüşür.

14 Özalp, a.g.e., 66-74.

15 Özalp, a.g.e., 66-74.

1943 yılında beş yıllık bir anlaşma ile Hüseyin Saadettin Arel'in başkanlığında Dr. Suphi Ezgi ile birçok musikîşinas ve bilim adamı Türk musikîsinin gelişimine çok büyük katkıda bulunur. 1948 yılında Hüseyin Saadettin Arel İstanbul Belediye Konservatuarı'ndan ayrılır ve "İleri Türk Musikîsi Konservatuarı"nı kurarak *Musiki Mecmuası*'nı yayınlamaya başlar. Rauf Yekta Bey'in Türk musikîsi nazariyatı konusunda başlattığı bilimsel çalışmaları Dr. Suphi Ezgi ve Salih Murad Uzdilek ile birlikte yoğun araştırmalarla devam ettirerek Türk musikîsine bu alanda birçok eser kazandırır. Hüseyin Saadettin Arel'in İstanbul Belediye Konservatuarı'ndan ayrılmasından sonra bu okula Şerif Muhtittin Targan müdür olarak atanır.¹⁶ 1986 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlanan İstanbul Belediye Konservatuarı günümüzde yarı zamanlı olarak öğretime devam etmektedir.

1975 yılında Kültür Bakanlığına bağlı Devlet Klasik Türk Musikîsi Korosu kurulur. Daha sonraki yıllarda Kültür Bakanlığına bağlı diğer devlet koroları kurulmuştur.

1975 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir meslek yüksek okulu olarak İstanbul Türk Musikîsi Devlet Konservatuarı kurulmuştur. Bu kurum 1982 yılında YÖK kanunu gereğince İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlanır. Bir yıl sonra lisans düzeyine uyarlanır. Üç yıl sonra da lisanüstü eğitimler başlar.

1985 yılında Eğitim fakülteleri Müzik Eğitimi bölümleri müfredat programlarına Türk müziği ile ilgili kurumsal ve uygulamalı dersler konur.

1993 yılında geleneksel Türk müziği eğitimi verecek müzik liselerinin açılacağı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilan edilir.

1998 yılında Türk ve Batı müziği eğitiminin bir arada verildiği Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü Lisans, Yüksek Lisans, Sanatta Yeterlilik ve Doktora programları açılır.

16 Yılmaz Öztuna, *Türk Müsikîsi*, İstanbul: Kent Basımevi, 1987, s. 68-70.

Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi İstanbul’unda Türk Makam Müziği Eğitimi

Ayşen KAYA KARABIYIK

Özet

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi İstanbul’unda Türk Makam Müziği eğitimi veren kurumların ve yapılan çalışmaların ele alındığı bu metinde öncelikle Osmanlı dönemi İstanbul saraylarında Türk Makam Müziği eğitimi veren kurumlar incelenmiştir. Tekkeler, özellikle de Mevlevihaneler Türk musikisi alanında yapılan bilimsel çalışmalar, birçok bestekâr, saz ve ses sanatkârlarının yetiştirilmesi bakımından bir nevi konservatuar niteliği taşımakta, birçok musiki bilgini ve bestekârın yetişmesini sağlamaktadır.

XX. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul’un çeşitli semtlerinde tanınmış hocaların evlerinde musiki toplantıları yapılır. Bu evlerin bir konservatuar niteliği taşıması bakımından önemi vardır. XX. Yüzyılın Başları ve Cumhuriyet Dönemi İstanbul’da Türk Musikisi Alanında Faaliyet Gösteren Kurumlar başlıklı son bölümde ise bu dönemde yapılan çalışmalar, musiki faaliyetleri, önemli isimler, kurumlar, cemiyetler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı dönemi İstanbul’unda Türk musikisi, Cumhuriyet dönemi İstanbul’unda Türk musikisi, Türk musikisi eğitim kurumları

Education of Turkish Makam Music in the Ottoman and the Republican İstanbul

Ayşen KAYA KARABIYIK

Abstract

This article deals with the institutions of Turkish makam music in İstanbul during the Ottoman and Republican periods and their works. It begins with those institutions that provided education in the palaces of İstanbul in the Ottoman period. The dervish lodges, especially the Mevlevi lodges, have served as a type of conservatory for scientific works in the field of Turkish music and for the training of many composers and musicians.

Many gatherings of music have been held in the homes of renowned teachers around İstanbul since the beginning of the 20th century. These homes have significance as they served as conservatories. The last part of this article entitled “Institutions of Turkish Music in İstanbul in the Beginning of the 20th century and the Republican Period” studies the works, music activities, important names, institutions and organizations of this period.

Keywords: Ottoman Turkish music in İstanbul, Republican Turkish music in İstanbul, Institutions of Turkish music education

